

“รินดำ” แมลงร้ายภัยหนาว

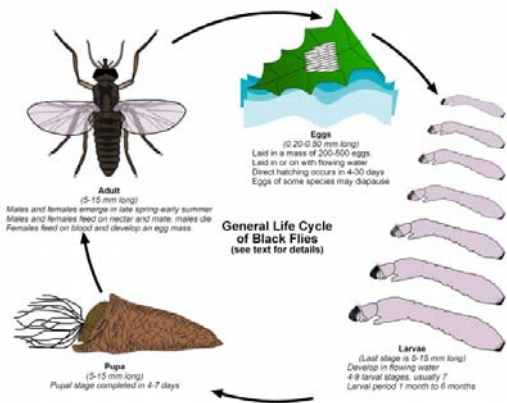
การเดินทางท่องเที่ยวทำไอนี้เป็นตามยอดดอยในช่วงฤดูหนาว เช่นนี้ นอกจากการเตรียมเสื้อผ้าหนาว เพื่อสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกายแล้ว อาจต้องเตรียมระวังภัยจาก “รินดำ” แมลงพาหะนำโรคสำคัญที่ชอบกัดกินเลือดคนเป็นอาหาร โดยเฉพาะบนยอดเขาสูงที่มีอากาศชุ่มชื้น หนาวเย็นด้วย

แมลงรินดำ (Black flies) หรือ

แมลงรินดำ (Black flies) หรือ ตัวคูน เป็นแมลงมีปีกขนาดเล็ก รูปร่างอ้วนสั้น มีลักษณะคอดตรงกลาง ส่วนลำตัวมีสีแตกต่างกันตั้งแต่สีน้ำตาลเข้ม น้ำตาล เทา ส้ม แต่ส่วนใหญ่มักสีดำ ขาสั้น กรามยาว มีหนวดสั้น 11 ปล้อง เป็นแมลงที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับพวกแมลงวันและยุง ในอันดับดิฟเทอรา (Order Diptera) วงศ์ซิมูลิดี (Family Simuliidae)

วงจรชีวิตของแมลงรินดำจะแบ่งออกเป็นสี่ระยะ เช่นเดียวกับแมลงทั่วไป แมลงรินดำตัวเมียจะวางไข่เป็นกลุ่มครั้งละ 150-600 ฟอง ซึ่งมักจะวางไข่บริเวณก้อนหิน หรือตามส่วนต่างๆ ของพืชน้ำ ไข่มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมรีๆ หากแหล่งวางไข่อยู่ในเขตอากาศร้อน ไข่จะฟักตัวเป็นตัวอ่อนภายใน 1-2 วัน ตัวอ่อนมีลักษณะเรียวยาว ลำตัวด้านล่างแบนกว่าด้านบน บริเวณปากมีเส้นสายแตกแขนงเป็นรูปครึ่งวงกลมทำหน้าที่กรองอาหารขนาดเล็กๆ โดยในระยะตัวอ่อนมักอาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งน้ำ ยิ่งเฉพาะบริเวณน้ำไหลแรง เพราะพวกมันมีอวัยวะพิเศษที่ช่วยในการยึดเกาะ อีกทั้งต่อมน้ำลายยังผลิตเส้นใยเหนียวๆ สานเป็นตาข่ายสำหรับใช้ยึดเกาะกับก้อนหิน หรือพืชน้ำได้ดีมากขึ้น

วงจรชีวิตของแมลงริ้นดำ

บริเวณที่อยู่อาศัยของแมลงริ้น

เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่จะเริ่มเข้าสู่ระยะดักแด้ โดยปลอกหุ้มดักแด้จะมีลักษณะต่างกันสองรูปแบบ คือ แบบร่องเท่าแต่ กับร่องเท่าหุ้มสั้น ซึ่งลักษณะรูปลักษณ์ของปลอกดักแด้ที่แตกต่างกันนี้เอง ที่นักวิทยาศาสตร์ใช้เป็นเครื่องมือในการจำแนกชนิดของริ้นดำ เมื่อสิ้นสุดระยะดักแด้ก็จะเข้าสู่ระยะตัวเต็มวัย พวกมันจะอาศัยช่วงเวลากลางวันในการออกจากปลอกดักแด้ แมลงริ้นดำตัวเต็มวัยจะมีขนาดเล็ก ความยาวประมาณ 1.2-5.5 มิลลิเมตร เท่านั้น โดยแมลงริ้นดำตัวผู้จะกินน้ำหวานจากดอกไม้เป็นอาหาร ขณะที่แมลงริ้นดำตัวเมียจะดูดเลือดสัตว์มีกระดูกสันหลังเป็นอาหาร ถือเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างจากแมลงริ้นตัวเมียทั่วไป

ริ้นดำ สามารถพบได้ตามทุกภูมิภาคทั่วโลก มักอาศัยอยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำไหลถาวร เนื่องจากตัวอ่อนต้องอาศัยหากินอาหารอยู่ในน้ำ จากการสำรวจของนักวิทยาศาสตร์ พบว่าทั่วโลกมีแมลงริ้นดำไม่น้อยกว่า 2,060 ชนิด มีการศึกษาจำแนกทางอนุกรมวิธานแล้ว 24 สกุล และพบสี่สกุล ที่กินเลือดคนเป็นอาหาร สำหรับประเทศไทยมีการศึกษาวิจัยโดย ศ.ดร.เวช ชูโชติ ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาพบว่า มีแมลงริ้นดำถูกค้นพบแล้วอย่างน้อย 85 ชนิด และจากการเดินทางสำรวจความหลากหลายของชนิดแมลงริ้นดำในประเทศไทยมากกว่าแปดปี ได้ค้นพบแมลงริ้นดำชนิดใหม่ของโลกไม่น้อยกว่า

ลักษณะอาการเมื่อถูกแมลงริ้นดำกัด

แมลงรึนดำ ถือเป็นภัยใกล้ตัวที่ต้องระวังเป็นอย่างยิ่ง เมื่อโดนกัดจะทำให้เลือดออกทันที มีอาการบวม เป็นผื่นแดง เนื่องจากปากมีลักษณะเป็นฟันเลื่อย ยิ่งสำหรับผู้ที่มีอาการแพ้ หรือโดนแมลงรึนดำกัดเป็นจำนวนมาก อาจทำให้เกิดอาการไข้ ปวดหัว คลื่นไส้ และมีอาการหอบหืด เรียกว่า “ไข้รึนดำ” ซึ่งในประเทศไทยเคยมีรายงานการเกิดไข้รึนดำของทหารอากาศที่ประจำอยู่ที่สถานีเรดาร์บนยอดดอยอินทนนท์

นอกจากนี้แมลงรึนดำ บางชนิดยังเป็นพาหะนำโรคได้ทั้งพยาธิเชื้อไวรัส โปรโตซัว เป็นอันตรายทั้งต่อคนและสัตว์ โดยเฉพาะแมลงรึนดำตัวเมียสกุลซิมูเลียม (Genus Simulium) ประมาณ 20 ชนิด เป็นพาหะนำโรคของโคเชอซิแอสซิส (Onchocerciasis) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ตาบอดได้ ซึ่งที่ผ่านมามีรายงานการพบผู้ป่วยจำนวนมาก แขนคนในทวีปแอฟริกาและทวีปอเมริกาใต้ โดยการก่อโรคเริ่มจากแมลงรึนดำมาดูดเลือดสัตว์มีกระดูกสันหลัง จากนั้นตัวอ่อนพยาธิที่อาศัยอยู่ในสัตว์เหล่านั้นจะเข้าไปฟักตัวเจริญเติบโตภายในตัวของแมลงรึนดำ

เมื่อแมลงรึนดำมาดูดเลือดคน พยาธิที่อาศัยอยู่บริเวณปากดูดเลือดก็จะเข้าไปอาศัยอยู่ในกระแสเลือดของคน เจริญเติบโตขยายพันธุ์และแพร่กระจายไปยังอวัยวะต่างๆ เมื่อเพิ่มจำนวนมากจะเห็นเป็นก้อนนูนบริเวณผิวหนัง ก่อให้เกิดโรคผิวหนังรุนแรง หากมีการเข้าไปอาศัยอยู่บริเวณประสาทตาอาจมีผลให้ตาบอดได้

สำหรับในประเทศไทยมีการศึกษาพบว่าแมลงรึนดำอย่างน้อยสองชนิด ที่อาจเป็นพาหะนำโรคหนอนพยาธิฟิลาเรียชนิดอนโคเชอคา (*Onchocerca spp.*) ที่อาจติดต่อมาสู่คนได้ แต่ยังไม่มีการศึกษาพยาธิวิทยาของรึนดำที่แน่ชัดว่านำโรคอะไรมาสู่คน ดังนั้นจึงควรมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง

////////////////////////////////////

ที่มา:

โครงการวิจัยความหลากหลายและพันธุศาสตร์เชิงประชากรของสปีชีส์ของรึ้นดำในประเทศไทย โดย รศ.ดร.เนลิยา กุวังคะดิลก ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

(Biodiversity Research and Training Program)

ข้อมูลวิจัยการศึกษา แมลงรึ้นดำ โดย ศ.ดร.เวช ชูโชติ ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ฝ่ายชีววิทยาและนิเวศวิทยา. ชีววิทยาและการควบคุมแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุข. กลุ่มกีฏวิทยาทางการแพทย์ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

ศูนย์ข้อมูลโรคติดต่อและพาหะนำโรค

http://webdb.dmsc.moph.go.th/ifc_nih/a_nih_7_001c.asp?info_id=971

เครดิตภาพ:

<http://www.pestcontrolrx.com/photos/uncategorized/2008/06/23/blackflyonhumandoe.jpg>

http://www.inter.msu.ac.th/managefile/adminis/pic_big/R0000037.jpg

<http://www.fishpondinfo.com/blackflies.jpg>

<http://insectbitepictures.net/Black-Flies-Bites.jpg>

ผู้เรียบเรียง: ฝ่ายชุมชนและผู้ด้อยโอกาส สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

บรรณาธิการ: จุมพล เหมะศรีรินทร์ ที่ปรึกษาฝ่ายสื่อวิทยาศาสตร์ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

สนับสนุนการผลิตบทความโดย: สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

และเทคโนโลยี

ภายใต้กิจกรรมการพัฒนาศูนย์ความรู้วิทยาศาสตร์